

KAMIL JANOWICZ

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH
Instytut Psychologii
E-MAIL: KAMIL.JANOWICZ@AMU.EDU.PL

DATA ZGŁOSZENIA: 4.01.2018
DATA PRZYJĘCIA DO DRUKU: 16.07.2018

Wizja własnego ojcostwa u mężczyzn w późnej adolescencji

STRESZCZENIE

Tekst przedstawia sposób konceptualizacji wizji własnego ojcostwa oraz opis jej kształtu u mężczyzn w okresie późnej adolescencji w następujących aspektach: planowanie rodziny, przygotowanie do ojcostwa, uczestniczenie w życiu dziecka, konsekwencje bycia ojcem i wartościowanie ojcostwa. Badanie przeprowadzone przy użyciu autorskiej ankiety dotyczącej wizji własnego ojcostwa obejmowało 43 mężczyzn w wieku od 18 do 21 lat.

Analizy jakościowe i ilościowe wskazują na znaczne zróżnicowanie pod względem rozbudowania, uporządkowania, spójności i stopnia realistyczności wizji własnego ojcostwa u nastolatków. W wielu aspektach była ona fragmentaryczna i mało realistyczna, bardzo rzadko stanowiąc dominujący element całościowej wizji dorosłego życia. Wypowiedzi badanych zawierały elementy wywodzące się zarówno z tradycyjnych, jak i współczesnych wzorców ojcostwa. Uzyskane wyniki mogą być pomocne przy ocenie aktualnych oddziaływań nakierowanych na socjalizację prorodzinną w grupie nastolatków oraz przy projektowaniu nowych oddziaływań, tak aby wspierały one kształtowanie wizji własnego ojcostwa i podejmowanie wyborów sprzyjających jej realizacji.

SŁOWA KLUCZOWE

adolescencja, mężczyźni, wizja własnego ojcostwa

Wprowadzenie

Przyglądając się publikacjom naukowym z ostatnich dekad, można stwierdzić za Lucyną Bakierą, że problematyka związana z ojcostwem znajdowała się w tym czasie „poza głównymi nurtami analiz psychologicznych”¹. Jeśli pojawiała się ona w jakichś publikacjach, to zazwyczaj w kontekście takich zjawisk, jak rozpad rodziny², przemoc rodzinna³ czy alkoholizm w rodzinie⁴. W ostatnich latach, jak zauważa Mikołaj Gębka⁵, można jednak zaobserwować zarówno w społeczeństwie, jak i wśród badaczy wzrost zainteresowania tematyką ojcostwa – dotyczy to zarówno wątków związanych z pozytywnym wpływem oddziaływań ojcowskich na rozwój dzieci, analizy charakterystyki interakcji ojciec – dziecko, jak i sytuacji psychologicznej samych ojców. Publikacje te skupiają się głównie na mężczyznach pełniących już rolę ojca, pomijając tych, którzy dopiero się do niej przygotowują. Jak zauważają Rachel Thompson, Christina Lee i Jon Adams⁶, liczba publikacji poświęconych tematyce wizji swojego życia w przyszłości w odniesieniu do ojcostwa jest bardzo mała. Szczególnie dotyczy to badań, którymi objęto mężczyzn poniżej dwudziestego roku życia. Teksty te skupiają się też często na wybranych aspektach tej wizji, nie opisując jej w sposób całościowy, albo relacjonują wyniki badań prowadzonych na heterogenicznych grupach, w skład których wchodziłi mężczyźni znajdujący się w różnym wieku (od nastolatków po niemal czterdziestolatków), co uniemożliwia precyzyjne opisanie wizji własnego ojcostwa u mężczyzn w konkretnych okresach rozwojowych.

Niniejszy artykuł jest próbą wypełnienia tej luki – zostaną w nim przedstawione wyniki badań prowadzonych w oparciu o autorską konceptualizację wizji własnego ojcostwa w grupie mężczyzn w okresie późnej adolescencji.

¹ L. Bakiera, *Mężczyzna w roli ojca. Psychospołeczne uwarunkowania zaangażowanego ojcostwa*, [w:] *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, red. B. Raszeja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepeńska, Poznań 2014, s. 41.

² J. Brągiel, *Skutki rozwodu rodziców – z perspektywy dorosłego życia*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 1999, nr 11, s. 175–182; K. Wałęcka-Matyja, *O samotnym macierzyństwie i odpowiedzialności z perspektywy psychologicznej*, „Kwartalnik Naukowy” 2014, nr 4 (20), s. 256–271.

³ H. Kołakowska-Przełomieć, *Przemoc w rodzinie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1985, nr 17 (1), s. 139–148; J. Melibruda, *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, [online] http://www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_-_ekspertci_radza/01._Jerzy_Melibruda.pdf [dostęp: 19.03.2017].

⁴ A. Karasowska, *Krzywdzenie dzieci w rodzinie alkoholowej*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2004, nr 3 (3), s. 1–12; K. Gąsior, *Czynniki zagrażające rozwojowi dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym na przykładzie Dorosłych Dzieci Alkoholików*, „Alkoholizm i Narkomania” 2008, nr 21 (3), s. 247–262.

⁵ M. Gębka, *Społeczna rola ojca*, [w:] *Postawy rodzicielskie współczesnych ojców*, red. M. Kujawska, L. Huber, Poznań 2010, s. 71–84.

⁶ R. Thompson, Ch. Lee, J. Adams, *Imagining Fatherhood: Young Australian Men's Perspectives on Fathering*, „International Journal of Mens' Health” 2013, No. 12 (2), s. 150–165.

Konteksty współczesnego ojcostwa

Wielu badaczy, zarówno polskich⁷, jak i zagranicznych⁸, wskazuje na dokonujące się na przestrzeni ostatnich dekad przemiany w obrębie definiowania ojcostwa i rozumienia tego, co składa się na rolę ojca. Kontestacji podlega tradycyjny wzorzec roli ojcowskiej, a w jego miejsce proponowane są wzorce alternatywne (zawierające w sobie także elementy wzorca tradycyjnego), które jednak nierzadko są słabo dookreślone, niespójne, a nawet wewnętrznie sprzeczne. Zestawienie elementów wskazywanych w literaturze⁹ jako charakterystycznych dla tradycyjnych i współczesnych modeli ojcostwa przedstawia Tabela 1.

Tab. 1. Elementy tradycyjnych i współczesnych wzorców ojcostwa

Tradycyjny	Współczesny
1) Dominacja mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie.	1) Partnerski charakter relacji mężczyzna – kobieta.
2) Kierowanie się rozumem w podejmowanych decyzjach.	2) Zachęta do większego ujawniania swoich stanów emocjonalnych.
3) Wyraźne zaakcentowanie różnic płciowych.	3) Zanik podziału na typowo „męskie” i „żeńskie” role.
4) Mężczyzna w roli żywiciela, autorytetu, obrońcy, srogiego wychowawcy.	4) Rola mężczyzny: autorytet, opiekun, partner.
5) Mały nacisk na uczuciową relację z dzieckiem.	5) Większy nacisk na pielęgnowanie więzi uczuciowej z dziećmi i sprawowanie czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych.
6) Mały nacisk na zaangażowanie w wychowanie dziecka i opiekę nad nim.	6) Większe zaangażowanie w życie dziecka i jego wychowanie.
7) Przyzwolenie na ostre dyscyplinowanie dzieci.	7) Brak przyzwolenia na używanie przemocy wobec dziecka. Dbanie o dyscyplinę przez bycie autorytetem i wzorem dla dziecka.

⁷ L. Bakiera, op. cit.; M. Gębka, *Trzy pytania o kryzys ojcostwa*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2006, nr 17, s. 117–137; eadem, *Społeczna rola ojca...*, op. cit.; A. Kotlarska-Michalska, *Rola ojca w ujęciu socjologicznym*, [w:] *Postawy rodzicielskie...*, op. cit., s. 34–47.

⁸ N. J. Cabrera, C. S. Tamis-LeMonda, R. H. Bradley, S. Hofferth, M. E. Lamb, *Fatherhood in the Twenty-First Century*, „Child Development” 2000, No. 71 (1), s. 127–136; R. A. Fein, *Research on Fathering: Social Policy and an Emergent Perspective*, „Journal of Social Issue” 1978, No. 34 (1), s. 122–135; W. A. Marsiglio, R. D. Day, M. E. Lamb, *Exploring Fatherhood Diversity: Implications for Conceptualizing Father Involvement*, „Marriage & Family Review” 2000, No. 29 (4), s. 269–293.

⁹ L. Bakiera, op. cit.; R. A. Elder, *Traditional and Developmental Conceptions of Fatherhood*, „Marriage and Family Living” 1949, No. 11 (3), s. 98–100; R. A. Fein, op. cit.; T. L. Stubble, M. Rojas, C. McCroy, *Father's Perceptions about Their Fathering Role*, „Journal of Arts and Humanities” 2015, No. 4 (4), s. 33–39.

<p>8) Praca zawodowa jako główny obszar samorealizacji dla mężczyzny.</p> <p>9) Mały nacisk na zaangażowanie w prowadzenie domu (gotowanie, sprzątanie itp.)</p> <p>10) Znaczne rozdzielanie roli płciowej od roli rodzicielskiej.</p>	<p>8) Życie rodzinne jako istotny aspekt życia mężczyzny i obszar jego samorealizacji.</p> <p>9) Silniejsze oczekiwanie, by mężczyzna zaangażował się w prowadzenie domu (gotowanie, sprzątanie itp.)</p> <p>10) Nadal obecne pewne elementy z wzorca tradycyjnego (stałość, racjonalność, dawanie poczucia bezpieczeństwa, duży wkład w finansowe zabezpieczenie rodziny).</p> <p>11) Silniejszy związek między rolą płciową a rolą rodzicielską.</p>
--	--

Źródło: opracowanie własne.

Proces redefiniowania wzorców roli ojcowskiej, w połączeniu z dynamicznymi przemianami społeczno-ekonomicznymi oraz rosnącym wpływem wzorców kultury zachodniej w naszym kraju, może przyczyniać się u młodych mężczyzn do dezorientacji w zakresie oczekiwań stawianych ojcom i zadań związanych z wejściem w tę rolę.

Okres dorastania jest czasem formułowania licznych planów życiowych przez nastolatków – w tym także planów odnoszących się do życia rodzinnego¹⁰. Nie podejmując jeszcze roli partnera w związku intymnym ani roli ojca, młodzi mężczyźni tworzą pewne wyobrażenie o tym, jak może wyglądać pełnienie przez nich tych ról. Na proces ten wpływ mają zarówno normatywne czynniki związane z charakterystyką rozwojową tego okresu, jak i czynniki pozanormatywne, takie jak charakter relacji rodzinnych, wzorce ojcostwa prezentowane w mediach czy też czynniki społeczno-kulturowe. Dokładne ich omówienie, przekraczające ramy tego tekstu, znajduje się w publikacji Kamila Janowicza i Lucyny Bakier¹¹.

Problem badawczy

Wspomniane powyżej wyobrażenie mężczyzny odnoszące się do tego, jak będzie wyglądało pełnienie przez niego roli ojcowskiej i jak będzie się kształtowała jego osobista droga do ojcostwa, można określić za Janowiczem¹² mianem wizji własnego ojcostwa.

¹⁰ H. Liberska, *Perspektywy temporalne młodzieży. Wybrane uwarunkowania*, Poznań 2004.

¹¹ K. Janowicz, L. Bakiera, *Normatywne i pozanormatywne uwarunkowania wizji własnego rodzicielstwa*, [w:] *Dzieci i młodzież w XXI w. – ujęcie społeczne w druku*, red. M. Maciąg, K. Maciąg, Lublin 2017, s. 33–51.

¹² K. Janowicz, *Wizja własnego ojcostwa u mężczyzn w późnej adolescencji i wczesnej dorosłości*, Poznań 2017 (niepublikowana praca magisterska).

W oparciu o wyniki dotychczas prowadzonych w tym obszarze badań¹³, jak i tych opisujących wpływ wychowawczy ojca na rozwój dziecka¹⁴, a także dokonując analizy przemian wzorców społecznych dotyczących pełnienia roli ojca¹⁵ oraz medialnego dyskursu na temat ojcostwa¹⁶, wyodrębniono kilka aspektów tej wizji, które można uszeregować w następujące kategorie:

1. planowanie rodziny: określenie wieku, w którym chciałoby się mieć pierwsze i ostatnie dziecko, planowana łączna liczba dzieci, a także stosunek do różnych sposobów radzenia sobie z trudnościami w związku z posiadaniem potomstwa naturalną drogą;
2. przygotowanie do ojcostwa: wskazanie warunków i kompetencji uznawanych za konieczne do podjęcia decyzji o posiadaniu potomstwa oraz przewidywane formy ich spełnienia w celu poczucia bycia przygotowanym do zostania ojcem, a także obawy związane z ojcostwem;

¹³ C. Lampic, A. S. Svanberg, P.-O. Karlström, T. Tydén, *Fertility Awareness, Intentions Concerning Childbearing and Attitudes towards Parenthood among Female and Male Academics*, "Human Reproduction" 2006, No. 21 (2), s. 558–564; M. Gohel, J. J. Diamond, Ch. V. Chambers, *Attitudes toward Sexual Responsibility and Parenting: An Exploratory Study of Young Urban Males*, "Family Planning Perspectives" 1987, No. 29, s. 280–283; J. M. Maher, M. Dever, J. Curtin, A. Singleton, *What Women (and Men) Wants: Births, Policies and Choices*, Monash 2004; M. Majorczyk, *Ojcostwo jako zadanie rozwojowe w życiu mężczyzny. Komunikat z badań*, [w:] *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, red. B. Raszeja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepańska, Poznań 2014, s. 167–179; W. A. Marsiglio, S. Hutchinson, M. Cohan, *Envisioning Fatherhood: A Social Psychological Perspective on Young Men without Kids*, "Family Relations" 2000, No. 49, s. 133–142; A. S. Svanberg, C. Lampic, P.-O. Karlstrom, T. Tyden, *Attitudes towards Parenthood and Awareness of Fertility among Postgraduate Students in Sweden*, "Gender Medicine" 2006, No. 3 (3), s. 187–195; J. L. Smith, J. Fenwick, R. Skinner, G. Merriman, J. Hallet, *Young Males' Perspectives on Pregnancy, Fatherhood and Condom Use: Where Does Responsibility for Birth Control Lie?*, "Sexual & Reproductive Healthcare" 2011, No. 2 (1), s. 37–42; R. Thompson et al., op. cit.; A. Virtala, S. Vilska, T. Huttunen, K. Kunttu, *Childbearing, the Desire to Have Children, and Awareness about the Impact of Age on Female Fertility among Finish University Students*, "The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care" 2011, No. 16 (2), s. 244–251.

¹⁴ B. Harwas-Napierała, *Wzór osobowy ojca w rozwoju dziecka*, [w:] *Postawy rodzicielskie...*, op. cit., s. 26–33.

¹⁵ L. Bakiera, op. cit.; M. Gębka, *Trzy pytania...*, op. cit.; K. Janowicz, *Współczesne ojcostwo w oczach młodych bezdzietnych kobiet i mężczyzn*, [w:] *Kobiety i mężczyźni. Różnice, podobieństwa*, red. A. Łukasik, K. Węgrzyn-Białogłowicz, A. Englert-Bator, Rzeszów 2017, s. 238–253.

¹⁶ K. Arcimowicz, *Dyskursy o płci i rodzinie w polskich telesagach. Analiza seriali obyczajowych najpopularniejszych na początku XXI wieku*, Warszawa 2013; M. Bierca, *Tacierzyństwo w sieci analiza nowego trendu i jego socjologiczne implikacje*, „InterAlia. Pismo poświęcone studiom queer” 2013, nr 8, s. 78–90.

3. uczestniczenie w życiu dziecka: opisanie zakładanej formy sprawowania opieki nad dzieckiem, sposobu spędzania z nim czasu oraz zakresu i charakterystyki wpływu, jaki będzie się miało na jego życie;
4. konsekwencje bycia ojcem: postrzeganie tego, jak posiadanie dziecka będzie wpływać na inne obszary życia, takie jak relacje z partnerką życiową, aktywność zawodowa, pasje i zainteresowania;
5. wartościowanie ojcostwa: waga przypisywana byciu ojcem i miejsce ojcostwa w hierarchii celów życiowych mężczyzny.

Jak już wspomniano, opisowi wizji własnego ojcostwa u młodych mężczyzn nie poświęcono dotychczas wiele uwagi w polskiej i zagranicznej literaturze naukowej. Ze względu na wpływ, jaki kształt tej wizji może mieć na podejmowanie różnych życiowych wyborów, uzasadnione i ważne wydaje się przyjrzenie się bliżej temu zagadnieniu. Istotne byłoby także odniesienie uzyskanych wyników do charakterystyki rozwojowej nastolatków oraz obecnych w dyskursie społecznym wzorców roli ojcowskiej. Ponieważ dotychczasowe badania nie dawały pełnego obrazu przedstawionych powyżej problemów, projektowane badanie przygotowano tak, aby uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki kształt ma wizja własnego ojcostwa formułowana przez mężczyzn w okresie późnej adolescencji?
2. Jak wartościują oni ojcostwo i jakie ma ono miejsce w hierarchii ich celów życiowych?
3. Na ile w wizji własnego ojcostwa formowanej przez mężczyzn w okresie późnej adolescencji obecne są wzorce wypływające z tradycyjnych i współczesnych wzorców ojcostwa?

Grupa badana

W badaniu wzięło udział 52 bezdzietnych heteroseksualnych mężczyzn uczęszczających do klasy trzeciej w wybranych poznańskich liceach. Ze względu na braki danych odrzucono dziewięć ankiet, w związku z czym ostatecznie analizie poddano wyniki uzyskane od 43 mężczyzn w wieku od 18 do 21 lat ($M = 18,53$; $SD = 0,74$).

Większość badanych pochodziła z rodzin, w których obydwójce rodziców żyło razem. Trzech na czterech badanych posiadało młodsze rodzeństwo. Niemal wszyscy pochodzili z rodzin o co najmniej przeciętnym statusie ekonomicznym, a ich rodzice posiadali głównie wykształcenie wyższe (51,2% matek i 58,5% ojców) lub średnie (34,9% matek i 22% ojców). Największa część (73,8%) mężczyzn deklarowała umiarkowany światopogląd. Nieco ponad 1/3 badanych mężczyzn była aktualnie w jakimś związku intymnym, natomiast jeśli chodzi o sumaryczny staż w związkach intymnych (liczony w miesiącach), dominowali ci mężczyźni, którzy spędzili w nich mniej niż dwa lata. Szczegółową charakterystykę socjodemograficzną grupy badanej przedstawia Tabela 2.

Tab. 2. Charakterystyka demograficzna uczestników badania

Sytuacja rodzinna		Status ekonomiczny		Wykształcenie rodziców			Czas w związkach intymnych (w miesiącach)	
				Poziom	Matka	Ojciec		
Rodzice żyją razem	69,8%	Zdecydowanie lepszy niż przeciętny	16,3%	Wyższe	51,2%	58,5%	>24	20,9%
Rodzice się rozstali	25,6%	Lepszy niż przeciętny	30,2%	Średnie	34,9%	22%	13–24	39,5%
		Przeciętny	51,2%	Zasadnicze zawodowe	9,3%	14,6%		
Jeden z rodziców nie żyje	4,7%	Zły	2,3%	Podstawowe	4,7%	4,9%	0–12	39,5%
		Bardzo zły	0%					

Źródło: opracowanie własne.

Technika i procedura badania

Autorzy dotychczas prowadzonych badań poświęconych wyobrażeniu własnego przyszłego życia w odniesieniu do ojcostwa posługiwali się głównie semi-strukturalnymi wywiadami pogłębionymi¹⁷ lub zestawami skal liczbowych i graficznych oraz pytaniami zamkniętymi¹⁸. Ponieważ badanie wizji nie dokonuje się za pomocą narzędzi, w których uczestnicy badania otrzymywali zestaw z góry przygotowanych odpowiedzi, na potrzeby niniejszego badania przygotowano autorską ankietę dotyczącą wizji własnego ojcostwa. Przygotowano ją na bazie analizy teoretycznych i empirycznych tekstów dotyczących ojcostwa oraz przedstawionej wcześniej autorskiej konceptualizacji wizji własnego ojcostwa. Składała się ona głównie z pytań otwartych (13), ale także zamkniętych (6). W jej skład wchodziły także skale liczbowe (5) i graficzne (8) z opisanymi krańcami. Pytania w ankiecie odzwierciedlały treściowy zakres wizji własnego ojcostwa opisany w poprzedniej części artykułu. Pytania wykorzystane w ankiecie znajdują się w „Załączniku”.

¹⁷ J. M. Maher et al., op. cit.; M. Majorczyk, op. cit.; W. A. Marsiglio, S. Hutchinson, M. Cohan, op. cit.

¹⁸ C. Lampic et al., op. cit.; A. S. Svanberg et al., op. cit.; A. Virtala et al., op. cit.

Badania zostały przeprowadzone w okresie od listopada 2016 roku do kwietnia 2017 roku. Zastosowano technikę kwestionariuszową o zróżnicowanej strukturze pytań lub twierdzeń. Uczestnicy badania byli pozyskiwani metodą tzw. kuli śnieżnej. W skład arkusza do badania wchodziła metryczka socjodemograficzna oraz opisana powyżej autorska ankieta dotycząca wizji własnego ojcostwa.

Sposób klasyfikacji i interpretacji odpowiedzi

Zebrany materiał został na początku poddany rozbudowanej analizie jakościowej. Wszystkie wypowiedzi uczestników badania zostały przepisane i kilkakrotnie przeczytane w celu wyłonienia szerszych kategorii odpowiedzi do każdego z aspektów wizji własnego ojcostwa. Ze względu na eksploracyjny charakter badania, którego celem było szczegółowe opisanie wizji własnego ojcostwa u młodych mężczyzn, zdecydowano się na oddolne tworzenie kategorii do interpretacji udzielonych odpowiedzi. Taką decyzję podjęto ze względu na fakt, że nie istnieją żadne całościowe klasyfikacje, które pozwoliłyby na odwołanie się do jakiegoś jednego, spójnego systemu kategorii opisujących wszystkie elementy wizji własnego ojcostwa. Pierwszym etapem wyłaniania kategorii było wypisanie wszystkich odpowiedzi, jakie pojawiły się przy danym pytaniu. Następnie połączono odpowiedzi odnoszące się do tych samych kategorii, które jednak badani zapisywali za pomocą różnych słów.

Przykład 1

W kontekście przygotowywania się do ojcostwa odpowiedzi „będę czytał książki na ten temat”, „przez literaturę dot. ojcostwa”, „czytając czasopisma poświęcone wychowaniu” zostały połączone w kategorię „Literatura i czasopisma dot. wychowania dzieci”.

Następnie, ze względu na to, że niektóre kategorie były reprezentowane w bardzo małej liczbie wypowiedzi, część z nich (zbliżonych do siebie treściowo) połączono w szersze kategorie, na przykład „Literaturę i czasopisma dot. wychowania dzieci” połączono ze „Stronami internetowymi dot. ojcostwa” i stworzono finalnie kategorię „Korzystanie z literatury i portali dot. ojcostwa/wychowania dzieci”. W przypadku kategorii reprezentowanych w małej liczbie wypowiedzi, które jednak były na tyle odmienne treściowo, że nie dało się ich połączyć z innymi kategoriami, podjęto decyzję o pozostawieniu ich jako odrębnych. Tak przygotowana lista kategorii została skonsultowana z opiekunem naukowym Autora. Po jej akceptacji ponownie przeczytano wszystkie wypowiedzi uczestników badania i zakodowano je do odpowiednich kategorii. Należy wspomnieć, że podstawową jednostką analizy były fragmenty odpowiedzi, a nie wypowiedź traktowana całościowo. Dlatego możliwe było uznanie, że dana osoba w swojej wypowiedzi odnosi się do kilku kategorii.

Przykład 2

Odpowiedź na pytanie o sposoby przygotowania się do ojcostwa: „Tylko teoretyczny. Czytanie książek o ojcostwie, wychowaniu, biologii dzieci + rozmowy z doświadczonymi rodzicami, którzy zawsze mogą coś poradzić”.

W tym przypadku zaznaczono, że osoba badana odwołała się zarówno do kategorii „Rozmowy z doświadczonymi rodzicami”, jak i do kategorii „Korzystanie z literatury i portali dot. ojcostwa/wychowania dzieci”.

Utworzone kategorie miały charakter rozdzielny – dana część wypowiedzi osoby badanej była przypisywana wyłącznie do jednej kategorii. Liczba kategorii, do których odwoływali się uczestnicy badania w każdym z pytań, była interpretowana jako wskaźnik poziomu rozbudowania wizji własnego ojcostwa w danym aspekcie. Obliczając odsetek badanych, którzy odwoływali się do poszczególnych kategorii, punktem odniesienia była cała grupa, a nie tylko ci mężczyźni, którzy odpowiedzieli na dane pytanie.

Odpowiedzi, których badani udzielali na skalach graficznych, były przeliczane na wynik punktowy w zależności od odległości zaznaczonego punktu od początku skali według przelicznika 1mm = 1 punkt. Tak przygotowane dane zostały poddane analizie ilościowej. Obliczenia przeprowadzono przy użyciu pakietu statystycznego PS IMAGO 4.

Właściwe wyniki badań

Pierwszym z badanych aspektów wizji własnego ojcostwa było podejście do planowania rodziny oraz wartościowanie ojcostwa i jego miejsca w hierarchii innych celów życiowych. 88% badanych stwierdziło, że chciałoby mieć w przyszłości dzieci, a w wypowiedziach dotyczących wyobrażenia o tym, jak będzie wyglądało ich życie w wieku 35 lat, o posiadaniu potomstwa i założeniu rodziny spontanicznie wspomniało 79% z nich. Jednak już tylko 35% badanych podało dokładnie, ile dzieci chcieliby mieć w wieku 35 lat, a wątek dotyczący rodziny dominował w wypowiedziach zaledwie 9% badanych – na pierwszym miejscu były zazwyczaj kwestie związane z życiem zawodowym (w przypadku 47% badanych) lub przewidywanym stylem prowadzonego życia (30% badanych). W wypowiedziach pozostałych uczestników badania żaden wątek nie był dominujący.

Niemal co czwarty z mężczyzn uczestniczących w badaniu nie myślał dotychczas o tym, ile chciałby mieć dzieci. Wśród tych, którzy już się nad tym zastanawiali, większość (78,1%) zamierzała mieć dwójkę lub trójkę. Nieco ponad $\frac{1}{3}$ badanych nie myślała wcześniej o tym, kiedy mieć pierwsze dziecko, a nad tym, kiedy mieć ostatnie dziecko, nie myślało dotychczas aż 51% badanych. Ci, którzy o tym myśleli, chcieliby mieć pierwsze dziecko przeciętnie w wieku 26,6 lat ($SD=2,97$; zakres odpowiedzi: 22–35 lat), a ostatnie przeciętnie w wieku 33 lat ($SD=4,58$; zakres odpowiedzi: 25–70 lat). Ponad połowa badanych (52%) jako

pierwsze dziecko chciałaby mieć syna, a tylko 10% chciałoby mieć najpierw córkę. Dla 38% badanych płeć pierwszego dziecka nie stanowiła różnicy.

Wagę zostania ojcem w kontekście całego życia badani określili średnio na 63 punkty (w 100-punktowej skali, $SD=25,24$), a wagę posiadania więzi biologicznej z dzieckiem na 68 punktów ($SD=25,87$). Choć badani mężczyźni byli w umiarkowanym stopniu skłonni do skorzystania z adopcji (51 punktów, $SD=28,56$) lub zapłodnienia metodą *in vitro* (57 punktów, $SD=33,1$) w przypadku niemożności posiadania dziecka metodą naturalną, to gotowość do zrezygnowania z posiadania potomstwa była jeszcze mniejsza (41 punktów, $SD=28,56$). Zakres udzielanych odpowiedzi wahał się od wartości minimalnych (0 pkt) do maksymalnych (100 pkt).

Trzecim z badanych aspektów wizji własnego ojcostwa była kwestia przygotowania się do bycia ojcem. 2/3 uczestników badania stwierdziło, że istnieją pewne warunki konieczne do tego, by uznać dany moment za odpowiedni na posiadanie dziecka. Zazwyczaj wskazywano na istnienie jednego lub dwóch takich warunków. Najczęściej podawano osiągnięcie stabilności finansowej i zawodowej (wspomniało o tym 54% badanych). Pozostałe z nich wspomniane były rzadziej – szczegółowo prezentuje to Tabela 3.

Tab. 3. Warunki konieczne do uznania danego momentu za odpowiedni na posiadanie dziecka

Warunek	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Stabilność finansowa i zawodowa	„Stabilna praca i możliwość utrzymania dziecka”	54%
Własny dom/mieszkanie	„Praca, dom, wystarczająca ilość pieniędzy”	19 %
Stabilność i spełnienie w związku	„Stabilność finansowa; stała partnerka”	12 %
Pewność co do partnerki	„Mieć stabilizację finansową, dobrze dobraną partnerkę”	12%
Ogólna stabilizacja i spełnienie życiowe	„Stabilna sytuacja życiowa”	9%
Sforymalizowany związek	„Po ślubie, pensja taka, żeby spokojnie zadbać o byt rodziny, godne warunki”	5%
Własna dojrzałość osobista	„Odpowiedni status materialny; dojrzałość emocjonalna”	5%
Ukończenie przez siebie i partnerkę edukacji	„Skończone studia”	2%

Źródło: opracowanie własne.

Aż 51% badanych mężczyzn stwierdziło, że nie ma żadnej możliwości przygotowania się do ojcostwa. Ci, którzy taką możliwość dostrzegali, wskazywali od jednego do trzech sposobów, łącznie odwołując się do dziewięciu możliwych form przygotowania się do pełnienia tej roli. Najczęściej mówiono o jednym takim sposobie (33% z całej grupy badanej).

Tab. 4. Sposoby przygotowania się do ojcostwa

Sposób	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Rozmowy z doświadczonymi rodzicami	„Tylko teoretyczny. Czytanie książek o ojcostwie, wychowaniu, biologii dzieci + rozmowy z doświadczonymi rodzicami, którzy zawsze mogą coś poradzić”	14%
Korzystanie z literatury i portali dot. ojcostwa/ wychowania dzieci	„Czytać dużo książek i stron internetowych o ojcostwie”	12%
Szkolenia i warsztaty przygotowujące do ojcostwa	„Mogę brać udział w szkoleniu przygotowującym do życia w rodzinie”	12%
Osiągnięcie osobistej dojrzałości	„Przede wszystkim przygotowanie psychiczne”	7%
Zabezpieczenie sytuacji finansowej rodziny	„Mieć dobrą sytuację materialną”	7%
Sprawowanie opieki nad młodszymi dziećmi	„Kiedy mój ojciec zmarł, to ja wychowywałem swoją młodszą siostrę, bo mama pracowała. Uważam, że to było świetne przygotowanie do roli ojca”	5%
Refleksja nad swoim przyszłym ojcostwem	„Wyciągając naukę z własnych doświadczeń; może jakieś kursy typu «jak postępować z noworodkiem»? Coś w tym guście”	5%
Obserwacja własnych rodziców	„Przygotowuję się tak naprawdę już od dziecka, kiedy to podziwiałem i podziwiam mojego tatę”	5%
Rozmowy z partnerką na ten temat	„Posłuchać rad innych ojców, rozmowy z żoną, samodoskonalenie się, aby móc w przyszłości dawać dobry przykład”	2%

Źródło: opracowanie własne.

Uczestników badania zapytano także o to, na ile byliby chętni (w skali od 1 do 5) do skorzystania z różnych form zajęć przygotowujących do ojcostwa. Odpowiedzi 4 i 5 oznaczały wysoką chęć uczestnictwa w takich spotkaniach. Odsetek takich osób obrazuje Tabela 5.

Tab. 5. Chęć skorzystania z różnych form zajęć przygotowujących do ojcostwa

Forma spotkania	% badanych, którzy chcieliby wziąć udział
Indywidualne spotkanie z psychologiem dot. przygotowania się do ojcostwa	33%
Jednorazowy wykład akademicki poświęcony ojcostwu	28%
Spotkanie z doświadczonym ojcem na zasadzie Q&A	21%
Jednorazowy kilkugodzinny warsztat grupowy poświęcony ojcostwu	19%
Regularne spotkania wykładowo-warsztatowe w kilkusobowych grupach	12%

Źródło: opracowanie własne.

Niemal 2/3 badanych mężczyzn zadeklarowały istnienie obaw związanych z tym, że mogliby kiedyś zostać ojcami – 33% z nich wskazywało na jedną konkretną obawę, 21% na dwie, a 12% na trzy. Najczęściej dotyczyły one trudności w relacji z dzieckiem, podjęcia odpowiedzialności związanej z jego wychowaniem (23%) oraz złej sytuacji finansowej (19%).

Tab. 6. Obawy związane z ojcostwem

Obawa	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Trudności w relacji z dzieckiem i podjęcie odpowiedzialności związanej z jego wychowaniem	„Odpowiedzialności – abym był takim ojcem, żeby moje dzieci zostały dobrymi ludźmi, były szczęśliwe i aby ich nikt nie skrzywdził”	23%

Zła sytuacja finansowa	„Brak utrzymania finansowego”	19%
Złe wychowanie dziecka	„Obawiam się, że mimo to, że swoją siostrę naprawdę dobrze wychowałem, własnego dziecka może mi się nie udać tak, jak bym tego chciał”	9%
Brak przygotowania na posiadanie dziecka lub jego narodziny w nieodpowiednim momencie	„Obawiam się niepodołania roli ojca. W moim wieku raczej nie jestem na to gotowy i nie wiem, kiedy to się zmieni”	9%
Wywieranie złego wpływu na rozwój dziecka	„Obawiam się, że życie zawodowe sprawi, iż moje dziecko uzna, iż nie mam dla niego wystarczająco dużo czasu, i będzie nieszczęśliwe”	9%
Choroba lub utrata dziecka	„Dziecka z ułomnością niepozwalającą na normalne życie”	9%
Brak czasu dla rodziny	„Za mało czasu dla dziecka i żony”	7%
Utrata czasu dla siebie i innych ludzi oraz obciążenie związane z wychowywaniem dziecka	„To, że mnie to przytłoczy”	7%
Uciążliwości spowodowane stanem lub zachowaniem dziecka*	„Utrata dziecka, brak posłuchu u dziecka, bunt”	7%
Powtórzenie błędów swoich rodziców	„Mając na względzie podobieństwo charakterów z moim tatą, obawiam się, że będę taki jak on i nie będę w stanie zapewnić swojemu dziecku odpowiednich warunków do rozwoju (poświęcać odpowiednio dużo czasu, wspólnie wykonywać różne czynności, wspólne zainteresowania)”	2%

Źródło: opracowanie własne.

* Kategorie „Utrata czasu dla siebie i innych ludzi oraz obciążenie związane z wychowywaniem dziecka” i „Uciążliwości spowodowane stanem lub zachowaniem dziecka”, choć wydają się podobne, odnoszą się do innych kwestii – pierwsza z nich dotyczy obaw związanych z ogólnym poczuciem obciążenia ojcostwem, a druga odnosi się szczegółowo do niedogodności związanych z konkretnymi zachowaniami lub stanami dziecka.

Czwartym z badanych aspektów wizji własnego ojcostwa były kwestie związane z uczestnictwem w życiu dziecka. Ogromna większość uczestników badania (86%) chciałaby towarzyszyć swojej partnerce życiowej podczas porodu wspólnego dziecka. Badani podawali dużo przewidywanych form spędzania czasu z dziećmi – najczęściej wspominali o tym, że będą się z nimi bawić (49%), poświęcać się wspólnej aktywności fizycznej (37%), pomagać w nauce (28%) i zabierać je na spacer (28%). Wśród odpowiedzi dominowały sposoby spędzania czasu z dzieckiem związane z tradycyjnym pełnieniem roli ojcowskiej oraz dotyczące głównie relacji ze starszymi dziećmi (co najmniej szkolnymi).

Tab. 7. Sposoby spędzania czasu z dzieckiem

Sposób	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Gry i zabawy	„W domu będziemy grać w gry planszowe, będę mu czytać książki, bawił się z nim, a poza domem chodził na spacer, do wesołego miasteczka, zoo itp.”	49%
Aktywność fizyczna	„Grał z nim w piłkę”	37%
Pomoc w nauce i dbanie o rozwój intelektualny	„Bawiąc się, grając wspólnie w gry, pomagając w nauce”	28%
Spacer	„Będę się opiekować, wychodzić na spacer, grać z nim w gry logiczne”	28%
Rozwijanie pasji i ciekawości dziecka	„Jeśli bym je miał, chodziłbym z nimi na spacer, miejsca rozrywki, rozwijałbym ich pasje i zainteresowania”	23%
Czynności opiekuńczo-pielęgnacyjne i udzielanie wsparcia	„Pokazując im swoje pasje i pomagając w ich problemach”	21%
Wyjścia (kino, basen itp.)	„Spacer, wspólne wypadki do kina, wspólne uprawianie sportu”	16%
Angażowanie dziecka w swoje pasje	„Chciałbym, aby mój syn był zafascynowany sportem jak ja. Wtedy na pewno będę go w tym wspierał i wychodził z nim grać w piłkę :) Będziemy rodzinnie wyjeżdżać na wakacje w ciekawe miejsca”	14%

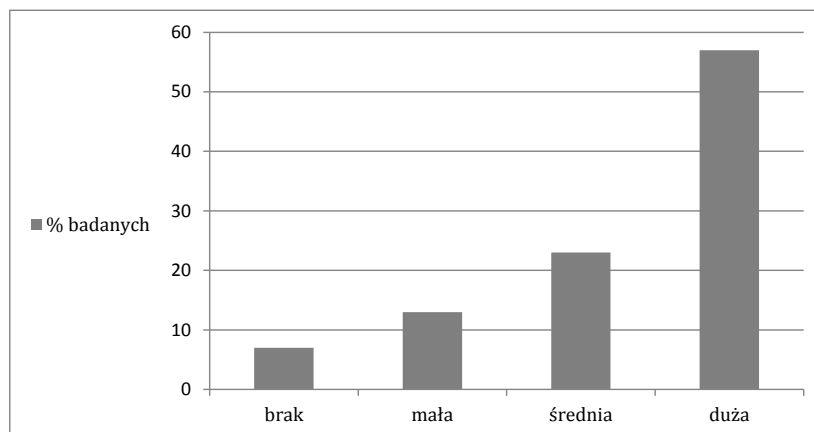
Wyjazdy wakacyjne i weekendowe	„Gry, zabawy. Wspólne wyjazdy. Życie na co dzień”	12%
Brak pomysłu na sposób spędzania czasu z dzieckiem	„Nie myślałem o tym”	9%
Towarzystwo dziecku w ważnych momentach	„Będę pomagał im się uczyć, będę na uroczystościach dla nich ważnych, będę się z nimi bawił”	7%
Nauka praktycznych umiejętności	„Nauka jazdy, przystosowanie do pracy w mojej firmie (wkrótce jego), chodzenie do kina itp., wszystko”	2%
Spędzanie czasu nakierowane na dbanie o dyscyplinę, maniery i rozwój wartości	„Głównie nad rozrywką i dyscypliną”	2%
Uzależnienie sposobu spędzania czasu od płci i wieku dziecka	„Jeżeli będzie to syn, to z pewnością sporo jazdy samochodem, oglądanie meczów itp. – typowo męskie zajęcia. Dam mu dużo swobody, natomiast gdy będzie to córka, to raczej tylko rozmowy itp., bo nie znam się na zabawianiu dziewczynek. Z całą pewnością będę się o nią troszczył i nie dostanie tyle swobody, co syn”	2%

Źródło: opracowanie własne.

Choć spontanicznie o sprawowaniu czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych wspomniało raptem 21% badanych, to w bezpośrednim pytaniu na ten temat deklarowana gotowość zaangażowania się w takie czynności była bardzo wysoka w przypadku karmienia ($M=90$ punktów (w 100-punktowej skali), $SD=23,5$) i nieco niższa w odniesieniu do kąpania dziecka ($M=77$; $SD=24,69$) oraz jego przewijania ($M=69$; $SD=28,22$). Zakres udzielanych odpowiedzi wahał się od wartości minimalnych (0 pkt) do maksymalnych (100 pkt).

Wypowiedzi dotyczące wyobrażonego wpływu na rozwój dziecka poklasyfikowano ze względu na przekonanie o dużym/średnim/małym wpływie lub o jego braku.

Wykres 1. Spostrzegana siła wpływu na rozwój dziecka

Źródło: opracowanie własne.

Przykładem wypowiedzi świadczącej o świadomości posiadania w przyszłości dużego wpływu na rozwój dziecka może być poniższa odpowiedź jednego z uczestników badania (18-letni uczeń klasy humanistycznej):

Swój wpływ wyobrażam sobie dosyć pozytywnie. Chciałbym, żeby moje dzieci miały moje wsparcie i pomoc we wszystkim, co będą robiły. Chciałbym im umożliwić wiele dróg rozwoju i zapewnić możliwość realizowania wszystkich pasji i pomysłów. Dodatkowo jako ojciec chciałbym pomagać im także w takiej podstawie, jaką jest nauka w szkole, która jest obowiązkową podstawą i to też przede wszystkim na tym trzeba się skupić.

Przykładem z przeciwnego bieguna (małe poczucie wpływu na rozwój własnego dziecka w przyszłości) jest poniższa wypowiedź 18-latkę z klasy geograficzno-językowej:

Moje decyzje (i zalecenia dla dziecka) z pewnością wpłyną w pewnym stopniu na jego mentalność i przyszłe decyzje.

W wypowiedziach tych wyróżniono osiem aspektów związanych z wyobrażonym wpływem na rozwój dziecka – zostały one podzielone na te dotyczące spostrzeganych obszarów wpływu (Tabela 8) oraz te dotyczące spostrzeganych jego źródeł (Tabela 9).

Tab. 8. Spostrzegane obszary wpływu na rozwój dziecka

Obszar wpływu	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Rozwój charakteru	„Rodzice mają ogromny wpływ na kształtowanie się charakteru dziecka, jego ambicji, rozwój jego talentów, na to, kim w przyszłości zostanie oraz czy będzie szczęśliwym człowiekiem”	19%
Rozwój pasji i ciekawości	„Rozwijanie pasji dziecka, pokazywanie mu świata”	16%
Edukacja, życie zawodowe i rozwój intelektualny	„Nauka razem z dzieckiem; wybrać dobrą szkołę”	16%
Dobre wychowanie, maniery i system wartości	„Chciałbym wychowywać swoje dzieci na porządnym ludzi, chcę być z nich dumny”	14%

Źródło: opracowanie własne.

Niewielka część uczestników badania (7%) poruszała kwestię porównania ich wpływu na rozwój dziecka z wpływem, jaki będzie miała jego matka – badani ci podkreślali, że ich wpływ nie będzie mniejszy od wpływu matki dziecka.

Tab. 9. Spostrzegane źródła wpływu na rozwój dziecka

Źródło wpływu	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Określony charakter relacji z dzieckiem	„Chciałbym być nie tylko ojcem jako opoką, do której dzieci przychodzą w trudnych chwilach, chciałbym być też ich przyjacielem, z którym mają luźne relacje”	21%
Bycie wzorem/ autorytetem	„Chciałbym być dla niego wzorem do naśladowania”	19%
Bliskość i wsparcie emocjonalne	„Chcę mieć duży wpływ, ale nie jako dyktator, który wybierze drogę dla dziecka, a raczej jako dobry przyjaciel, który porozmawia, doradzi i razem z dzieckiem coś ustali – chcę słuchać jego potrzeb (choć nie ukrywam, iż chciałbym, aby w przyszłości poszedł w moje ślady i przejął moją firmę)”	16%

Pomoc i wsparcie instrumentalne	„Będę przy dzieciach często przebywał i pomagał im w nauce. Zawsze wszędzie zawiozę je na czas i nie pozwolę, żeby ktoś je krzywdził”	5%
---------------------------------	---	----

Źródło: opracowanie własne.

Wśród istotnych, a często dla rodziców problematycznych aspektów wpływu na rozwój dziecka podkreślić można dbanie o jego dyscyplinę i stosowane metody wychowawcze. Uczestnicy badania nie mieli zbyt rozbudowanego wyobrażenia o tym, po jakie metody wychowawcze będą sięgać – najczęściej wskazywali na jedną (40%) lub dwie (42%). 16% uczestników badania wspomniało o 3 sposobach na dbanie o dyscyplinę i wychowanie dziecka, a 2% nie miało na to żadnego pomysłu. Łącznie ich wypowiedzi dotyczące tego aspektu zaliczono do czternastu kategorii (Tabela 10). W odpowiedziach przenikały się elementy podejścia charakterystycznego dla tradycyjnych (stanowczość, kary i nagrody, utrzymanie dyscypliny wszelkimi możliwymi sposobami) i współczesnych (rozmowa, wyrozumiałość, bliskość emocjonalna) wzorców ojcostwa.

Tab. 10. Sposoby dbania o dyscyplinę dziecka

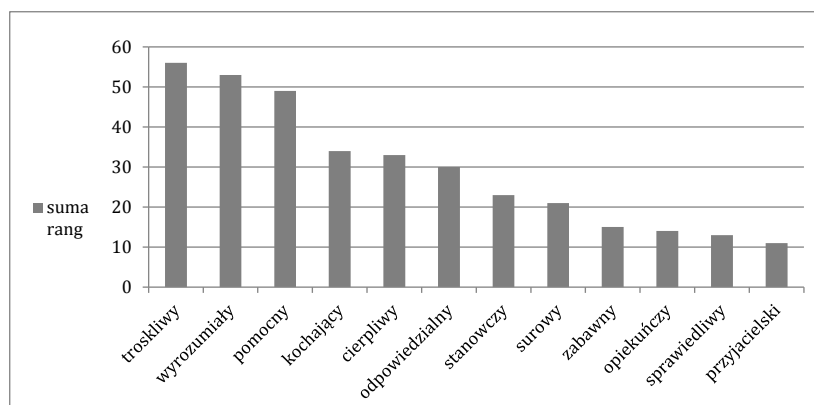
Sposób	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Tłumaczenie i pokazywanie, co jest dobre/złe	„Tłumaczyć im, co jest dobre, a co złe, szanować ich zdanie, lecz w razie potrzeby być surowym. Wszelkie kary nie będą stosowane, jeśli sytuacja tego nie wymaga. Chcę, aby moje dzieci były pełne empatii i zrozumienia, a nie strachu przed kolejną karą”	33%
Stanowczość, konsekwencja i jasne zasady	„Przede wszystkim dyscyplinę będę opierał na konsekwencji oraz racjonalnym argumentowaniu, co jest dobre, a co złe. Oczywiście od swoich dzieci będę wymagał, nie uznaję czegoś takiego jak bezstresowe wychowanie oraz kary cielesne”	21%
Nastawienie na utrzymywanie dyscypliny i manier niezależnie od sposobu	„Nie będę ich karał, ale muszą zachować odpowiedni szacunek do rodziców”	16%
Kary za złe zachowanie	„Nagradzał ich za dobre zachowanie i karał za złe (kij i marchewka)”	16%
Nagrody za dobre zachowanie	„Za dobro i inne pozytywne zachowania nagradzać, a za złe rozmową wytłumaczyć błędy”	14%

Wyrozumiałość wobec dziecka i pozwalanie mu na naukę na własnych błędach	„Wprowadzając zasady w domu, zachęcając do pracy i rozwijania się oraz uczenia wartości; chciałbym, żeby uczyło się na swoich błędach”	12%
Bliskość i partnerstwo	„Dyscyplina powinna zostać zachowana, jednak polegająca na relacjach z dzieckiem prawie jak z kolegą (nie zapominając o hierarchii)”	9%
Ograniczenie kontaktu z czynnikami mogącymi mieć negatywny wpływ na dziecko	„Nie pozwolę, żeby swoją młodość spędziły cały czas grając na kompie, przeglądając internet. Będę ich uczył dobrych zachowań”	9%
Zajęcia dodatkowe	„Zapisując je na zajęcia, spędzając z nimi wolny czas kształcąc jego/jej dyscyplinę”	7%
Kształcenie ku samodyscyplinie	„Będę starał się pokazywać dzieciom konsekwencje swoich wyborów i uczył je odpowiedzialności”	7%
Nałożenie i egzekwowanie obowiązków domowych	„Pilnował ich czasu wolnego. Nałożę obowiązki”	7%
Pomoc w nauce i obowiązkach oraz egzekwowanie tego	„Dbając o ich wykształcenie, systematyczność w nauce, dobre towarzystwo”	7%
Pobłażliwość i kumplostwo	„Nie będę w żadnym wypadku dbał o dyscyplinę. Jedynie powierzę im małe obowiązki, by mogły robić to, co lubią, ponieważ dzieciństwo jest najważniejszym okresem w życiu, który powinien być najlepszym”	5%
Brak pomysłu na sposoby dbania o dyscyplinę dziecka	„Szczrze, to nie mam pojęcia. Będę stanowczy, ale nie zamierzam stosować przemocy czy szantaży”	5%

Źródło: opracowanie własne.

Badanych zapytano też o 5 cech, które będą ich (w ich wyobrażeniu) najlepiej opisywać w przyszłości jako ojców. W tym pytaniu podawano spontanicznie własne odpowiedzi (łącznie odwołując się aż do kilkudziesięciu przymiotników opisujących cechy osobowości i sposoby zachowania). Udzielone odpowiedzi zostały odpowiednio uszeregowane wg rang (cecha wskazana jako pierwsza = 5, cecha wskazana jako druga = 4, cecha wskazana jako trzecia = 3, itd.). Poniższy wykres obrazuje sumę rang dla najpopularniejszych kategorii. Warto zaznaczyć, że są to w dużej mierze cechy wywodzące się ze współczesnych wzorców ojcostwa.

Wykres 2. Suma rang przypisanych różnym cechom siebie jako ojca

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnim z badanych aspektów wizji własnego ojcostwa było spostrzeganie konsekwencji bycia ojcem w odniesieniu do różnych obszarów życia mężczyzny – życia zawodowego, relacji z partnerką życiową oraz osobistych pasji i zainteresowań. Uczestnicy badania mieli dosyć optymistyczne opinie dotyczące tego, jak ich zdaniem będą sobie radzić z godzeniem wszystkich tych sfer – 19% spodziewało się, że będzie im to wychodziło źle lub bardzo źle, 39% – że przeciętnie, a 42% – że dobrze lub bardzo dobrze. W wypowiedziach odnoszących się do godzenia życia rodzinnego z pracą zawodową i osobistymi pasjami badani najczęściej (26%) wspominali o przewidywaniu podporządkowania wszystkich sfer życia opiece nad dzieckiem. O innych aspektach wspominała mniej niż 1/5 badanych (szczegóły: Tabela 11.).

Tab. 11. Aspekty godzenia życia rodzinnego, zawodowego i osobistych pasji

Aspekt	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Podporządkowanie wszystkich sfer opiece nad dzieckiem	„Będę się starał przeznaczyć jak najwięcej czasu rodzinie, natomiast przypuszczam, iż będzie to trudne, gdyż plany zawodowe, które przed sobą stawiam, będą wymagać poświęcenia sporej ilości czasu. Niezależnie, czy będę miał syna, czy córkę, będzie to dla mnie priorytetem, by był/a szczęśliwy/a”	26%
Dbanie o dobrą organizację czasu	„Wcześniej organizowanie planu dnia, aby mieć czas na wszystko”	19%

Dzielenie swoich pasji z dzieckiem	„Na różne moje hobby typu piłka nożna, mecze, jazda rowerem będę zabierać dzieci ze sobą”	19%
Zmiana pasji lub konieczność rezygnacji z nich	„Na pewno będę miał mniej czasu i pewnie dopiero po dorośnięciu dziecka wrócę do swoich pasji albo ograniczę je”	16%
Zadbanie o warunki pracy sprzyjające rodzicielstwu	„Dogodny grafik”	14%
Zajmowanie się dzieckiem w czasie po pracy	„Myślę, że nie sprawi mi to większego problemu. Będę poświęcał jak najwięcej czasu dzieciom po zakończeniu pracy”	12%
Podział pracy i obowiązków z partnerką	„Musiałbym sobie to wszystko poukładać, ale na pewno dałoby radę, że podzielię się pracami z partnerką”	7%
Korzystanie z pomocy rodziny/znajomych/institucji	„Myślę, że pomogą mi rodzice mojej partnerki jak i moi. I będę organizować sobie dzień tak, aby mieć na wszystko wystarczająco czasu, przede wszystkim mieć czas dla dziecka”	5%
Zmiana pracy w razie trudności godzenia jej z życiem rodzinnym	„U mnie w tym przypadku będzie występowała pewna hierarchia, gdzie na pierwszym miejscu będzie moje ojcostwo. Myślę o takiej pracy zawodowej w przyszłości, która będzie mi to umożliwiała. Jeśli praca zawodowa będzie chciała pochłaniać również mój prywatny czas w dużych ilościach, to będę próbował to zmienić, a przy tym będę otwarty na oferty itd.”	2%
Skorzystanie z urlopu ojcowskiego/wychowawczego	„Tuż po narodzeniu, gdy dziecko będzie potrzebowało najwięcej opieki, wezmę urlop, a następnie cały wolny czas przeznaczę dziecku. Myślę, że byłbym w stanie zrezygnować z mojej pasji dla dziecka”	2%

Źródło: opracowanie własne.

W wypowiedziach dotyczących przewidywanego kształtu relacji z partnerką po narodzinach pierwszego dziecka najczęściej pojawiała się przekonanie, że przyczyni się to do większej bliskości między rodzicami (30%). Jednak ten aspekt wizji własnego ojcostwa, podobnie jak i ten związany z godzeniem życia rodzinnego z innymi zaangażowaniami, nie był zbyt rozbudowany i badani nie generowali w związku z nim specjalnie rozbudowanych wypowiedzi.

Tab. 12. Aspekty relacji z partnerką po narodzinach dziecka

Aspekt	Przykładowa wypowiedź	% wskazań
Poczucie, że dziecko zbliży partnerów do siebie	„Dziecko jeszcze bardziej połączy nasz związek”	30%
Gotowość wspierania partnerki i opieki nad nią	„Będę dbać o żonę i dziecko, zapewnię im bezpieczny dom i wspianałą przyszłość”	14%
Obecność nerwów, stresu i napięć	„Pewnie będzie ciężko, ale nie można się poddać. Pewnie będziemy się kłócić”	12%
Wzajemne wsparcie i podział obowiązków	„Będziemy bardzo szczęśliwi, to na pewno. Będziemy się dzielić obowiązkami zależnie od godzin pracy, oczywiście moja partnerka będzie więcej się zajmować młodym, ale również będę pomagał, kiedy tylko będzie taka potrzeba, no i możliwość”	12%
Brak wizji relacji z partnerką po narodzinach dziecka	„Nie mam pojęcia. Mam nadzieję, że dobrze”	12%
Mniej czasu dla siebie nawzajem	„Oboje będziemy skupieni przede wszystkim na wychowaniu dziecka, zamiast na sobie wzajemnie”	7%
Obniżenie aktywności seksualnej	„Taka relacja po narodzinach na pewno będzie wyglądała inaczej niż przed narodzinami. Myślę, że kobieta ma prawo więcej w tym czasie wymagać od męża, a sam mąż powinien być dyspozycyjny i delikatny, w tym wyrozumiały. Relacja po narodzinach może działać trochę bardziej na zasadzie takiej współpracy, a przy tym przez jakiś czas bez wielkich czułości”	2%

Źródło: opracowanie własne.

Badani mieli raczej optymistyczne przewidywania co do kształtu relacji z partnerką życiową po narodzinach pierwszego dziecka – 54% z nich przewidywało, że ulegną one poprawie, według 37% nie zmienią się wcale, a tylko 9% spodziewało się pogorszenia tych relacji.

Dyskusja

Uzyskane wyniki były zgodne z dotychczasowymi ustaleniami¹⁹, wskazującymi, że zdecydowana większość nastolatków uwzględniła w swojej wizji dorosłego życia posiadanie dzieci (zazwyczaj dwójki lub trójki). Podobnie jak w przypadku innych mężczyzn badanych zarówno w Polsce²⁰, jak i za granicą²¹, ojcostwo było dla nich istotnym, ale nie najważniejszym elementem wizji dorosłego życia. Znaczna część uczestników badania nie zastanawiała się dotychczas nad różnymi kwestiami związanymi z planowaniem rodziny, co może świadczyć o tym, że w tym momencie ich życia była to dla nich dosyć odległa i mało angażująca kwestia. Brak myślenia o tym, kiedy założyć rodzinę i jakie czynniki będą ważne przy podejmowaniu tej decyzji, może przyczyniać się do tego, że pomimo optymistycznych deklaracji w rzeczywistości współcześni mężczyźni mają zdecydowanie mniej dzieci – zazwyczaj jedno lub dwa.

Badani mężczyźni posiadali mało rozbudowaną wizję własnego ojcostwa w kontekście przygotowania się do pełnienia tej roli. Aż 1/3 z nich stwierdziła, że nie istnieją żadne warunki konieczne do uznania danego momentu za dobry na posiadanie dziecka, co może świadczyć o tym, że nie poddawali dotychczas tego wątku osobistej refleksji. Wśród tych, którzy takie warunki dostrzegali, dominowały kwestie związane z zabezpieczeniem sytuacji materialno-bytowej przyszłej rodziny (stabilna praca, własny dom). Ten „prymat funkcji materialnej na etapie założeń”²² odnoszących się do sposobu pełnienia roli ojca oraz skłonność do stosowania strategii określonej przez Marsiglio i współpracowników²³ jako „wicie gniazda” był w wypowiedziach badanych bardzo wyraźny. Tym bardziej, że w przeciwieństwie do mężczyzn opisywanych w innych publikacjach²⁴ uczestnicy opisywanego badania praktycznie nie wspominali o kwestiach związanych z osiągnięciem osobistej dojrzałości i potrzebie sformalizowania związku z partnerką. Wydaje się, że istotny wpływ na taki stan rzeczy mogą mieć dominujące w mediach wzorce ojcostwa, które w przeważającej części wskazują na to, że zadaniem mężczyzny jest dbanie o byt finansowy rodziny, a zaangażowanie

¹⁹ K. Dziwańska, *Cele i plany życiowe młodzieży a rozwój perspektywy przyszłościowej – wyniki badań*, „Psychologia Rozwojowa” 2007, nr 12 (4), s. 75–84; H. Liberska, op. cit.; M. Majorczyk, op. cit.; A. Przećławska, L. Rowicki, *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*, Warszawa 1997.

²⁰ K. Dziwańska, op. cit.; H. Liberska, op. cit.; A. Przećławska, L. Rowicki, op. cit.

²¹ R. Thompson et al., op. cit.

²² J. Włodarczyk, *Być tatą. Wyniki badania polskich ojców*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2014, nr 13 (3), s. 103.

²³ W. Marsiglio et al., op. cit.

²⁴ M. Majorczyk, op. cit.; W. Marsiglio et al., op. cit.; M. Mynarska, *Kiedy mieć dziecko? Jakościowe badanie procesu odraczania decyzji o rodzicielstwie*, „Zeszyty Naukowe. Instytut Statystyki i Demografii SGH” 2011, nr 11, s. 226–240; R. Thompson et al., op. cit.

emocjonalne w relację z dzieckiem i partnerką życiową stoi na drugim planie²⁵. Ponad połowa badanych stwierdziła, że nie ma żadnej możliwości przygotowania się do ojcostwa, ci zaś, którzy sądzili inaczej, podawali bardzo niewiele sposobów na to, jak można to zrobić. Możliwość taką widzieli głównie, podobnie jak w przypadku badań Iwony Przybył²⁶ i Marty Biercy²⁷, w rozmowach z doświadczonymi rodzicami (także własnymi) oraz w korzystaniu z literatury i portali poświęconych ojcostwu. Zupełnie jednak jako formy przygotowania się do bycia ojcem nie traktowali osobistej refleksji nad tym czy też rozmowy z partnerką życiową. Wobec tak niewielkiej liczby spostrzeganych sposobów na przygotowanie się do podjęcia roli ojcowskiej można by się spodziewać, że badani będą mieli sporo obaw związanych z zostaniem rodzicem. Wyniki nie do końca to potwierdzają, bo choć takie obawy zadeklarowały 2/3 badanych, nie wymieniali oni zbyt wielu spraw, których się boją w kontekście swojego przyszłego ojcostwa. Obawy te dotyczyły głównie kwestii, z którymi ojcowie rzeczywiście zwracają się po profesjonalną pomoc – trudności w relacji z dzieckiem i złej sytuacji finansowej²⁸. Można więc stwierdzić, że choć badani odznaczali się wysokim stopniem realizmu w odniesieniu do obszarów, które mogą potencjalnie stanowić trudność w realizowaniu roli ojcowskiej, to jednocześnie przejawiali dosyć idealistyczne przekonanie, że generalnie nie ma zbyt wielu powodów do obaw w związku z pełnieniem tej roli. Należy wspomnieć, że takie idealistyczne spostrzeganie własnej przyszłości jest charakterystyczne dla tego okresu rozwojowego²⁹, co może pokazywać, że wyobrażenie o przyszłym ojcostwie podlega wpływowi procesów rozwojowych w podobny sposób, jak inne elementy wizji własnej przyszłości.

Najbardziej rozbudowanym elementem wizji własnego ojcostwa u badanych mężczyzn był aspekt związany z przewidywanymi formami uczestniczenia w życiu dziecka. Uczestnicy badania podawali dosyć sporo sposobów, jak zamierzają spędzać czas z dzieckiem i wpływać na jego rozwój, odwołując się do elementów wynikających zarówno z tradycyjnych (pomoc w nauce, sport), jak i współczesnych (sprawowanie czynności opiekuńczo-pielęgnacyjnych i udzielanie wsparcia dziecku, wpływanie na jego rozwój poprzez bliską relację oraz bycie wzorem/autorytetem) wzorców ojcostwa. Również w tym aspekcie wizja własnego ojcostwa u młodych mężczyzn wydaje się nieco idealistyczna, gdyż jak wskazują

²⁵ K. Arcimowicz, *Obraz mężczyzny w polskich mediach: prawda, fałsz, stereotyp*, Gdańsk 2003; idem, *Dyskursy...*, op. cit.

²⁶ I. Przybył, *Źródła wiedzy o rolach małżeńskich*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2001, nr 13, s. 105–116.

²⁷ M. Bierca, op. cit.

²⁸ A. Gruzewska, *Ojcowie małych dzieci – doświadczenia, obserwacje i wnioski z pracy w ramach programu Dobry Rodzic – Dobry Start Fundacji Dzieci Niczyje*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2014, nr 13 (3), s. 229–248.

²⁹ B. J. Wadsworth, *Teoria Piageta. Poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, Warszawa 1998.

badania³⁰, taki egalitarny i zaangażowany wzorzec rzadko jest realizowany i to kobieta głównie zajmuje się domem i opieką nad dzieckiem po jego narodzinach. Badani mężczyźni wskazywali niewiele sposobów, jak zamierzają dbać o dyscyplinę swoich dzieci, choć jest to aspekt tradycyjnie związany z rolą ojcowską³¹. Ich wypowiedzi korespondowały jednak z tym, w jaki sposób wielu mężczyzn w Polsce rzeczywiście podchodzi aktualnie do tej kwestii³².

Znaczna część uczestników badania spodziewała się mniejszych lub większych trudności w łączeniu obowiązków rodzinnych i życia zawodowego, co koresponduje z wynikami badań poświęconych obawom amerykańskich nastolatków w odniesieniu do podjęcia roli ojca³³ oraz publikacjami dotyczącymi trudności młodych ojców³⁴, które wskazują, że rzeczywiście jest to problematyczna kwestia i że może być to czynnik przyczyniający się do odraczania decyzji o posiadaniu dziecka³⁵. Badani jednak wypowiadali się w tym temacie dosyć lakonicznie. Podobnie było w przypadku wizji kształtu relacji z partnerką życiową po narodzinach pierwszego dziecka. Choć ten aspekt wizji własnego ojcostwa nie był specjalnie rozbudowany, to jednak cechował się dosyć wysokim poziomem realizmu, gdyż uczestnicy badania w większości spodziewali się, że narodzenie dziecka zbliży rodziców do siebie i że relacja w związku intymnym będzie jeszcze bliższa, co znajduje odzwierciedlenie w dotychczas prowadzonych badaniach poświęconych przechodzeniu do rodzicielstwa³⁶.

Zwraca uwagę fakt, że w wielu aspektach odpowiedzi uczestników były bardzo zróżnicowane (o czym świadczą choćby wysokie wartości odchyień standardowych i szeroki zakres udzielanych odpowiedzi). Wskazywać to może na wysoką niejednorodność grupy starszych nastolatków w zakresie wizji własnego rodzicielstwa i skłania do refleksji, że grupy tej nie można traktować jako jednolitej pod względem posiadanych wyobrażeń o przyszłym ojcostwie. Tym ważniejsze w kontekście potencjalnej pracy profilaktycznej i edukacyjnej wydaje się poznanie tego, jakie wyobrażenia na ten temat mają konkretne osoby, z którymi chciałoby się podjąć taką pracę.

Innym wątkiem wartym podkreślenia jest dominacja w wypowiedziach (zwłaszcza tych dotyczących udziału w życiu dziecka) kategorii odnoszących się do relacji

³⁰ M. Gohel, op. cit.; T. Miller, *Falling Back into Gender. Men's Narratives and Practices around First-Time Fatherhood*, "Sociology" 2011, No. 45 (6), s. 1094–1109; J. Włodarczyk, op. cit.

³¹ L. Bakiera, op. cit.

³² J. Włodarczyk, op. cit.

³³ M. Gohel, op. cit.

³⁴ A. Fågerskiöld, *A Change in Life as Experienced by First-Time Fathers*, "Scandinavian Journal of Caring Sciences" 2008, No. 22 (1), s. 64–71; W. St John, C. Cameron, C. McVeigh, *Meeting the Challenge of New Fatherhood during the Early Weeks*, "Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing" 2005, No. 34 (2), s. 180–189.

³⁵ M. Majorczyk, op. cit.; J. L. Smith et al., op. cit.

³⁶ A. Fågerskiöld, op. cit.; W. St John et al., op. cit.

z dzieckiem co najmniej kilkuletnim. Rzadko natomiast badani poruszali kwestie związane z pełnieniem roli ojcowskiej wobec niemowląt i młodszych dzieci. Może to świadczyć o tym, że znaczna część młodych mężczyzn uwewnętrznia dominujący wciąż w społeczeństwie przekaz (zakorzeniony w tradycyjnych wzorcach ról rodzicielskich) wskazujący na to, że w początkowych latach życia dziecka pierwsze skrzypcze w rodzicielskim duecie gra matka, a rola mężczyzny często ogranicza się do pomagania jej w pewnej części obowiązków. Sytuacja taka może budzić niepokój zarówno z perspektywy ojców, jak i dzieci, czyni bowiem pierwsze lata ojcostwa „straconymi”, tworząc poczucie małej wartości bycia rodzicem w tym okresie życia dziecka, w przypadku dzieci natomiast może skutkować brakiem wystarczających kontaktów z ojcem, co negatywnie wpływa na ich rozwój.

Patrząc całościowo na kształt wizji własnego ojcostwa posiadanej przez mężczyzn, którzy wzięli udział w badaniu, i odnosząc te wyniki do rezultatów podobnych badań prowadzonych w tym obszarze, można przedstawić kilka wniosków. Zdecydowana większość nastolatków planuje w przyszłości założenie rodziny, ale bardzo niewielką część spośród nich można by określić jako tych, którzy głębiej poddali tę kwestię refleksji – zarówno w obszarze przygotowania się do podjęcia tej roli, jak i tego, jak jej pełnienie ma wyglądać. W wyobrażeniach nastolatków na temat pełnienia przez nich w przyszłości roli ojca obecne są elementy wywodzące się zarówno z tradycyjnych, jak i współczesnych wzorców ojcostwa, co odzwierciedla opisywany w literaturze proces ścierania się tych modeli³⁷. Badani nastolatkowie posiadali dosyć optymistyczną wizję własnego ojcostwa i nie dostrzegali zbyt wielu potencjalnych trudności z nim związanych, a także nie mieli obaw co do swojego przyszłego ojcostwa, co może odzwierciedlać charakterystyczną dla tego okresu rozwojowego skłonność do idealizowania przyszłości³⁸. Jednocześnie dla znacznej części z nich ojcostwo jawiło się jako rola, do której nie da się w żaden sposób przygotować. Z tego może wynikać brak pomysłów w tej kwestii lub niska chęć wzięcia udziału w zaproponowanych zajęciach przygotowujących do ojcostwa. Poniekąd koresponduje to z niewielkim zaangażowaniem nastolatków w zajęcia z tzw. wychowania do życia w rodzinie, które są proponowane w szkołach. Zaobserwowana fragmentaryczność i niepełność wizji własnego ojcostwa u nastolatków wydaje się w znacznej mierze odzwierciedleniem ich aktualnej charakterystyki rozwojowej – wciąż ich możliwości poznawcze i emocjonalne nie są tak rozbudowane jak w przypadku młodych dorosłych, a wśród swoich najbliższych i znajomych mają potencjalnie niewiele szans na spotkanie z równolatkami posiadającymi dzieci. Także otoczenie społeczne w formułowanych oczekiwaniach raczej przekierowuje uwagę nastolatków na kwestie związane z edukacją czy wyborem zawodu niż założeniem rodziny. Wszystko to wiąże

³⁷ L. Bakiera, op. cit.; M. Gębka, *Trzy pytania...*, op. cit.; M. Gębka, *Spółeczna rola ojca...*, op. cit.

³⁸ B. J. Wadsworth, op. cit.

się także z obserwowanym procesem przedłużania się moratorium psychospołecznego³⁹ i przenoszenia realizacji zadań rozwojowych tradycyjnie przypisanych do danego okresu na późniejsze lata życia. Na zróżnicowanie i fragmentaryczność wizji własnego ojcostwa u nastolatków wpływ może mieć także ścieranie się w dyskursie społecznym różnych (często sprzecznych) wzorców roli ojcowskiej. Odpowiedzi uczestników badania odzwierciedlają ten stan rzeczy, choć można zaryzykować stwierdzenie, że badani nastolatki częściej odwoływali się do bardziej stereotypowych i tradycyjnych wzorców ojcostwa.

Po przedstawieniu kluczowych wniosków płynących z przeprowadzonego badania należy wspomnieć o jego ograniczeniach. Zbieranie uczestników za pomocą metody „kuli śnieżnej” oraz fakt, że badani byli przede wszystkim przedstawicielami klasy średniej i wyższej zamieszkującymi duże miasto, sprawia, że wyników tych nie można generalizować na inne populacje (na przykład na nastolatków ze środowisk wiejskich i małomiasteczkowych). Mała liczebność próby oraz niemożność poddania wyników analizie przez większą liczbę osób (na przykład kilku sędziów, którzy dokonaliby klasyfikacji wszystkich odpowiedzi i ich przypisania do konkretnych kategorii) nakazują ostrożność w zakresie wyciąganych wniosków. Przy projektowaniu kolejnych badań w tym obszarze należałoby zadbać o dotarcie do nastolatków pochodzących z rodzin o niższym statusie socjoekonomicznym oraz tych zamieszkujących tereny wiejskie i małe miasteczka. Wartościowe byłoby także analizowanie uzyskanych wyników w większym zespole.

Podsumowując przedstawione wyniki, a także mając na uwadze powyższe zastrzeżenia, można stwierdzić, że poznanie wizji własnego ojcostwa u mężczyzn w późnej adolescencji oraz prowadzenie dalszych badań w tym zakresie jest istotne z co najmniej kilku względów. W pierwszej kolejności pozwala ono na ocenę prowadzonych działań prorodzinnych (zajęcia z wychowania do życia w rodzinie, kampanie społeczne) pod kątem ich przydatności w kształtowaniu się dojrzałej, rozbudowanej i realistycznej wizji własnego ojcostwa, która mogłaby być dla nastolatków podstawą podejmowania decyzji odnoszących się do ich przyszłości. Po drugie, może to pomóc we wprowadzaniu nowych oddziaływań (zarówno przez profesjonalistów, jak i osoby znajdujące się w najbliższym otoczeniu), będących dla nastolatków wsparciem w zakresie kształtowania wizji własnego ojcostwa i wybierania działań sprzyjających przygotowaniu się do pełnienia tej roli w przyszłości. Istotne wydaje się także projektowanie oddziaływań mających na celu wsparcie mężczyzn w okresie bezpośredniego przygotowania do rodzicielstwa i pełnienia tej roli w odpowiedzi na przewidywane i realnie doświadczane trudności. Równie ważne wydają się kwestie związane z pogłębieniem teoretycznej refleksji nad ojcostwem i rozwojem mężczyzn w okresie dorastania oraz prowadzeniem badań naukowych w tych

³⁹ A. I. Brzezińska, K. Piotrowski, *Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wyłaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*, „Studia Psychologiczne” 2009, nr 47 (3), s. 93–109.

obszarach. Należy żywić nadzieję, że trend związany z coraz większą popularnością tematyki ojcostwa w badaniach psychologicznych nie będzie słabł, a nowe projekty i publikacje przyczynią się do poszerzania wiedzy w tym obszarze i coraz bardziej adekwatnego wspierania młodych mężczyzn na ich drodze do ojcostwa – by służyło ono ich osobistemu rozwojowi, a także harmonijnemu wzrostowi całej rodziny.

Załącznik: Ankieta dot. wizji własnego ojcostwa wykorzystana w badaniu

1. Opisz w kilku zdaniach, jak wyobrażasz sobie swoje życie w wieku 35 lat.

2. Czy chcesz w przyszłości zostać ojcem?

a) Tak b) Nie

2a. Jeśli tak, to ile chciałbyś mieć dzieci?

Jeśli dotychczas się nad tym nie zastanawiałeś, zaznacz tutaj: *nie myślałem o tym*

3. W jakim wieku chciałbyś mieć pierwsze dziecko?

Jeśli dotychczas się nad tym nie zastanawiałeś, zaznacz tutaj: *nie myślałem o tym*

4. W jakim wieku chciałbyś mieć ostatnie dziecko?

Jeśli dotychczas się nad tym nie zastanawiałeś, zaznacz tutaj: *nie myślałem o tym*

5. Jako pierwsze dziecko chciałbym mieć:

a) syna b) córkę c) bez różnicy

Kilka poniższych pytań będzie od Ciebie wymagało zaznaczenia na skali (pionową kreską) miejsca, które najlepiej oddaje Twój punkt widzenia. Każda ze skal ma punkty krańcowe, które pomogą Ci lepiej usytuować swoją odpowiedź:

6. Jak ważne jest dla Ciebie zostanie ojcem?

Zupełnie nieważne ←————→ Najważniejsza sprawa
w moim życiu

7. Jak ważna jest dla Ciebie biologiczna więź z dzieckiem?

Zupełnie nieważna ←————→ Nie wyobrażam sobie
wychowywać nie swojego
dziecka

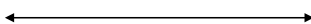
8. Gdyby okazało się, że ze swoją partnerką nie możesz mieć dzieci naturalną drogą, na ile byłbyś skłonny:

8a. Skorzystać z adopcji

Na pewno bym skorzystał ←————→ Na pewno bym
nie skorzystał

8b. Skorzystać z zapłodnienia metodą in vitro

Na pewno bym skorzystał

Na pewno bym nie skorzystał

8c. Zrezygnować z posiadania dzieci

Na pewno bym zrezygnował

Na pewno bym nie zrezygnował

9. Jak często będziesz:**9a. Karmił swoje dziecko**

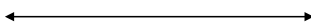
W ogóle nie będę tego robić

Będę to robić zawsze, gdy będzie taka potrzeba

9b. Przewijał swoje dziecko

W ogóle nie będę tego robić

Będę to robić zawsze, gdy będzie taka potrzeba

9c. Kąpał swoje dziecko

W ogóle nie będę tego robić

Będę to robić zawsze, gdy będzie taka potrzeba

10. Czy są jakieś warunki, które muszą zostać spełnione, żebyś mógł określić jakiś moment jako ten, w którym chciałbyś mieć pierwsze dziecko?

a) Tak b) Nie

10a. Jeśli tak, to jakie są to warunki?**11. Czy Twoim zdaniem możesz przygotować się do ojcostwa?**

a) Tak b) Nie

11a. Jeśli tak, to w jaki sposób Twoim zdaniem możesz przygotować się do ojcostwa?**12. Jak myślisz, w jaki sposób w przyszłości będzie Ci się udawało godzić bycie ojcem z pracą zawodową/osobistymi pasjami?****13. Jak najprawdopodobniej będą wyglądały Twoje relacje z partnerką po narodzinach Twojego pierwszego dziecka?**

14. Czy chciałbyś być obecny przy porodzie Twojego dziecka?

- a) Tak b) Nie

15. Jak myślisz, w jaki sposób będziesz w przyszłości spędzać czas ze swoim dzieckiem/swoimi dziećmi?

16. Czy jest coś, czego się obawiasz w byciu ojcem?

- a) Tak b) Nie

16a. Jeśli tak, co to jest? Dlaczego się tego obawiasz?

17. Jak wyobrażasz sobie swój wpływ jako ojca na rozwój dziecka?

18. Wskaż 5 cech, które Twoim zdaniem najlepiej będą opisywać Ciebie jako ojca.

- a) ...
b) ...
c) ...
d) ...
e) ...

19. W jaki sposób będziesz dbał o dyscyplinę swoich dzieci?

20. Gdybyś miał okazję uczestniczyć w spotkaniach poświęconych ojcostwu i przygotowaniu do niego, na ile byłbyś chętny, by wziąć udział w:

20a. jednorazowym wykładzie akademickim poświęconym ojcostwu?

na pewno nie wziąłbym udziału 1 2 3 4 5 na pewno wziąłbym udział

20b. spotkaniu z doświadczonym ojcem na zasadzie Q&A?

(pytania z sali i odpowiedzi gościa)

na pewno nie wziąłbym udziału 1 2 3 4 5 na pewno wziąłbym udział

20c. indywidualnym spotkaniu z psychologiem na temat przygotowania się do ojcostwa?

na pewno nie wziąłbym udziału 1 2 3 4 5 na pewno wziąłbym udział

20d. jednorazowym kilkugodzinnym warsztacie grupowym poświęconym ojcostwu?

na pewno nie wziąłbym udziału 1 2 3 4 5 na pewno wziąłbym udział

20e. regularnych spotkaniach wykładowo-warsztatowych poświęconych ojcostwu, przygotowaniu się do niego itp., prowadzonych w kilkuosobowych grupach rówieśników?

na pewno nie wziąłbym udziału 1 2 3 4 5 na pewno wziąłbym udział

VISION OF OWN FATHERHOOD IN MEN IN LATE ADOLESCENCE

ABSTRACT

This paper presents the way of conceptualization of the vision of own fatherhood and describes its' shape in men in late adolescence in the following aspects: family planning, fatherhood valuing, one's own preparation to fatherhood, taking part in a child's life and relation between fatherhood and other men activities. Research based on self-prepared survey about vision of own fatherhood was conducted among 43 men aged from 18 to 21. Qualitative and quantitative analysis show substantial differentiation among teenage men in terms of extension, order, coherence and realism of vision of own fatherhood. In many aspects it was fragmentary and not always realistic, rarely being the main part of holistic vision of own adult life. In most cases, men answers contained elements derived from both traditional and modern models of father's role. These results may be used to assess current programmes aimed at pro-family socialization dedicated to teenagers. They may also contribute to design new programmes which will be helpful for young men in shaping the vision of their future fatherhood and making choices supporting its implementation.

KEYWORDS

adolescence, men, vision of own fatherhood

BIBLIOGRAFIA

1. Arcimowicz K., *Obraz mężczyzny w polskich mediach: prawda, fałsz, stereotyp*, Gdańsk 2003.
2. Arcimowicz K., *Dyskursy o płci i rodzinie w polskich telesagach. Analiza seriali obyczajowych najpopularniejszych na początku XXI wieku*, Warszawa 2013.
3. Bakiera L., *Mężczyzna w roli ojca. Psychospołeczne uwarunkowania zaangażowanego ojcostwa*, [w:] *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, red. B. Raszeja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepańska, Poznań 2014.
4. Bierca M., *Tacierzyństwo w sieci. Analiza nowego trendu i jego socjologiczne implikacje*, „InterAlia. Pismo poświęcone studiom queer” 2013, nr 8.
5. Brągiel J., *Skutki rozwodu rodziców – z perspektywy dorosłego życia*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 1999, nr 11.
6. Brzezińska A. I., Piotrowski K., *Diagnoza statusów tożsamości w okresie adolescencji, wyłaniającej się dorosłości i wczesnej dorosłości za pomocą Skali Wymiarów Rozwoju Tożsamości (DIDS)*, „Studia Psychologiczne” 2009, nr 47 (3).
7. Cabrera N. J., Tamis-LeMonda C. S., Bradley R. H., Hofferth S., Lamb M. E., *Fatherhood in the Twenty-First Century*, “Child Development” 2000, No. 71 (1).
8. Dziwańska K., *Cele i plany życiowe młodzieży a rozwój perspektywy przyszłościowej – wyniki badań*, „Psychologia Rozwojowa” 2007, nr 12 (4).
9. Elder R. A., *Traditional and Developmental Conceptions of Fatherhood*, “Marriage and Family Living” 1949, No. 11 (3).
10. Fåggerskiöld A., *A Change in Life as Experienced by First-Time Fathers*, “Scandinavian Journal of Caring Sciences” 2008, No. 22 (1).

11. Fein R. A., *Research on Fathering: Social Policy and an Emergent Perspective*, "Journal of Social Issue" 1978, No. 34 (1).
12. Gąsior K., *Czynniki zagrażające rozwojowi dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym przykładzie Dorosłych Dzieci Alkoholików*, „Alkoholizm i Narkomania” 2008, nr 21 (3).
13. Gębka M., *Trzy pytania o kryzys ojcostwa*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2006, nr 17.
14. Gębka M., *Społeczna rola ojca*, [w:] *Postawy rodzicielskie współczesnych ojców*, red. M. Kujawska, L. Huber, Poznań 2010.
15. Gohel M., Diamond J. J., Chambers Ch. V., *Attitudes toward Sexual Responsibility and Parenting: An Exploratory Study of Young Urban Males*, "Family Planning Perspectives" 1987, No. 29.
16. Gruzewska A., *Ojcowie małych dzieci – doświadczenia, obserwacje i wnioski z pracy w ramach programu Dobry Rodzic – Dobry Start Fundacji Dzieci Niczyje*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2014, nr 13 (3).
17. Harwas-Napierała B., *Wzór osobowy ojca w rozwoju dziecka*, [w:] *Postawy rodzicielskie współczesnych ojców*, red. M. Kujawska, L. Huber, Poznań 2010.
18. Janowicz K., *Wizja własnego ojcostwa u mężczyzn w późnej adolescencji i wczesnej dorosłości*, Poznań 2017 (niepublikowana praca magisterska).
19. Janowicz K., *Współczesne ojcostwa w oczach młodych bezdzietnych kobiet i mężczyzn*, [w:] *Kobiety i mężczyźni. Różnice, podobieństwa*, red. A. Łukasik, K. Węgrzyn-Białogłowicz, A. Englert-Bator, Rzeszów 2017.
20. Janowicz K., Bakiera L., *Normatywne i pozanormatywne uwarunkowania wizji własnego rodzicielstwa*, [w:] *Dzieci i młodzież w XXI w. – ujęcie społeczne w druku*, red. M. Maciąg, K. Maciąg, Lublin 2017.
21. Karasowska A., *Krzywdzenie dzieci w rodzinie alkoholowej*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2004, nr 3 (3).
22. Kołakowska-Przełomiec H., *Przemoc w rodzinie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1985, nr 17 (1).
23. Kotlarska-Michalska A., *Rola ojca w ujęciu socjologicznym*, [w:] *Postawy rodzicielskie współczesnych ojców*, red. M. Kujawska, L. Huber, Poznań 2010.
24. Lampic A., Svanberg A. S., Karlström P.-O., Tydén T., *Fertility Awareness, Intentions Concerning Childbearing and Attitudes towards Parenthood among Female and Male Academics*, "Human Reproduction" 2006, No. 21 (2).
25. Liberska H., *Perspektywy temporalne młodzieży. Wybrane uwarunkowania*, Poznań 2004.
26. Maher J. M., Dever M., Curtin J., Singleton A., *What Women (and Men) Wants: Births, Policies and Choices*, Monash 2004.
27. Majorczyk M., *Ojcostwo jako zadanie rozwojowe w życiu mężczyzny. Komunikat z badań*, [w:] *On bez tajemnic. Problemy, analizy, perspektywy*, red. B. Raszaja-Kotleba, M. Baranowska-Szczepańska, Poznań 2014.
28. Marsiglio W. A., Day R. D., Lamb M. E., *Exploring Fatherhood Diversity: Implications for Conceptualizing Father Involvement*, "Marriage & Family Review" 2000, No. 29 (4).
29. Marsiglio W., Hutchinson S., Cohan M., *Envisioning Fatherhood: A Social Psychological Perspective on Young Men without Kids*, "Family Relations" 2000, No. 49.
30. Melibruda J., *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, [online] http://www.niebieskalinia.pl/przewodnik_ustawa/poradnik_-_eksperti_radza/01_Jerzy_Mellibruda.pdf [dostęp: 19.03.2017].
31. Miller T., *Falling Back into Gender. Men's Narratives and Practices around First-Time Fatherhood*, "Sociology" 2011, No. 45 (6).

32. Młynarska M., *Kiedy mieć dziecko? Jakościowe badanie procesu odraczania decyzji o rodzicielstwie*, „Zeszyty Naukowe. Instytut Statystyki i Demografii SGH” 2011, nr 11.
33. Przećławska A., Rowicki L., *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*, Warszawa 1997.
34. Przybył I., *Źródła wiedzy o rolach małżeńskich*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2001, nr 13.
35. Smith J. L., Fenwick J., Skinner R., Merriman G., Hallet J., *Young Males’ Perspectives on Pregnancy, Fatherhood and Condom Use: Where Does Responsibility for Birth Control Lie?*, „Sexual & Reproductive Healthcare” 2011, No. 2 (1).
36. St John W., Cameron C., McVeigh C., *Meeting the Challenge of New Fatherhood during the Early Weeks*, „Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing” 2005, No. 34 (2).
37. Stublely T. L., Rojas M., McCroy C., *Father’s Perceptions about their Fathering Role*, „Journal of Arts and Humanities” 2015, No. 4 (4).
38. Svanberg A. S., Lampic C., Karlstrom P.-O., Tyden T., *Attitudes towards Parenthood and Awareness of Fertility among Postgraduate Students in Sweden*, „Gender Medicine” 2006, No. 3 (3).
39. Thompson R., Lee Ch., Adams J., *Imagining Fatherhood: Young Australian Men’s Perspectives on Fathering*, „International Journal of Mens’ Health” 2013, No 12 (2).
40. Virtala A., Vilska S., Huttunen T., Kunttu K., *Childbearing, the Desire to Have Children, and Awareness about the Impact of Age on Female Fertility among Finish University Students*, „The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care” 2011, No. 16 (2).
41. Wadsworth A. J., *Teoria Piageta. Poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, Warszawa 1998.
42. Walęcka-Matyja I., *O samotnym macierzyństwie i odpowiedzialności z perspektywy psychologicznej*, „Kwartalnik Naukowy” 2014, nr 4 (20).
43. Włodarczyk I., *Być tatą. Wyniki badania polskich ojców*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2014, nr 13 (3).